

# İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ .....	5
SUNUŞ.....	7
İÇİNDEKİLER .....	9
KISALTMALAR .....	15
GİRİŞ .....	17

## BİRİNCİ BÖLÜM

### TERMİNOLOJİ VE İNSAN GENİ KAVRAMI HAKKINDA

#### GENEL BİLGİLER

I. TEMEL KAVRAMLAR.....	21
A. Genetik Bilimi .....	21
B. Kök Hücre .....	30
C. Klonlama.....	36
D. Yardımcı Üreme Yöntemleri.....	45
E. Organ ve Doku Nakli .....	47
II. İNSAN GENİ KAVRAMI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	59
A. Gen .....	59
B. İnsan Genomu Projesi.....	63
C. Genetik Testler.....	66
1. Prenatal ve Preimplantasyon Genetik Teşhis .....	71
2. Postnatal ve Prediktif Genetik Teşhis.....	75
D. Genetik Mühendisliği .....	77
E. Gen Terapisi .....	78
F. Genetik Yükseltme.....	83

## İKİNCİ BÖLÜM

### GENETİK ARAŞTIRMA VE İNCELEMELERDE ETİK SORUNLAR VE BU SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE BAŞVURULACAK TEMEL İLKELER

I. GENETİK ARAŞTIRMA VE İNCELEMELERDE ETİK SORUNLAR .....	85
A. Irka Dayalı Ayrımcılık .....	86
B. Çocuğun Cinsiyetini Belirleme .....	94
C. Hastalığın Önlenmesi ya da Düzeltilmesi.....	98
D. Bireyin Kendi Genetik Kimliği ile İlgili Bilgilerin Kendisi veya Üçüncü Kişilerle Paylaşılması.....	99

E. Yaşama ve Sağlık Hakkına Müdahale Edilmemesi.....	109
F. Sosyal Devlet İlkesinin Korunması.....	113
G. Genetik Bilgilerin Ticarileştirilmemesi.....	118
<b>II. GENETİK ARAŞTIRMA VE İNCELEMELERDE SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE BAŞVURULACAK TEMEL İLKELER .....</b>	<b>128</b>
A. Özerkliğe Saygı İlkesi .....	138
B. Yararlılık İlkesi .....	147
C. Zarar Vermeme İlkesi .....	152
D. Adalet İlkesi .....	156

### ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

#### AVRUPA BİYOTİP SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDA GENETİK İNCELEMELER

<b>I. AVRUPA BİYOTİP SÖZLEŞMESİNİN AMACI VE KONUSU .....</b>	<b>167</b>
<b>II. AVRUPA BİYOTİP SÖZLEŞMESİNDE YER ALAN TEMEL İLKELER.....</b>	<b>168</b>
A. İnsanın Önceliği .....	168
B. Sağlık Hizmetlerinden Adil Şekilde Yararlanılması .....	169
C. Meslek Kurallarına Uyuma.....	170
D. Aydınlatılmış Rızanın Alınması .....	173
1. Hukuki Dayanak .....	173
2. Aydınlatmanın Konusu.....	177
3. Aydınlatma Yükümlülüğünün İstisnaları .....	181
a. Hastanın İstememesi .....	181
b. Hastanın Bilgisinin Bulunması.....	182
c. Acil Durum.....	182
d. Zorunluluk.....	183
4. Aydınlatılmış Rızayı Almanın Zamanı .....	185
5. Hastayı Aydınlatacak Kişi .....	186
6. Aydınlatılacak Kişi .....	187
7. Aydınlatmanın Şekli .....	190
8. Aydınlatmada İspat Külfeti.....	192
9. Aydınlatma Yapmamanın Sonucu .....	193
E. Özel Yaşamın Gizliliğinin Korunması .....	194
<b>III. İNSAN GENİNİN İNCELENMESİ .....</b>	<b>195</b>
A. Genel Olarak .....	195
B. Tüpte Embriyonlar Üzerinde Araştırma .....	197
C. Nakil Amaçlarıyla Canlı Vericilerden Organ ve Doku Alınmasında Ticaret Yasağı.....	201

D. İnsan Geni İncelemesi Sözleşmesinin Hukuki Niteliği .....	201
1. Gen İncelemesini Konu Edinen Sözleşmelerin Hizmet Sözleşmesi İle Karşılaştırılması .....	205
2. Gen İncelemesini Konu Edinen Sözleşmenin Eser Sözleşmesi ile Karşılaştırılması .....	207
3. Gen İncelemesini Konu Edinen Sözleşmenin Vekalet Sözleşmesi İle Karşılaştırılması .....	209
4. Gen İncelemesini Konu Edinen Sözleşmenin Hukuksal Niteliği ile İlgili Görüşlerin Değerlendirilmesi .....	210

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### İNSAN GENİ İNCELEMELERİNİN ÖZELLİK ARZ ETTİĞİ HALLER

I. GENEL OLARAK .....	217
II. YAPAY DÖLLENMEDE GENETİK İNCELEME .....	219
A. Üreme Hakkı .....	219
B. Yapay Döllenme Kavramı .....	221
C. Yapay Döllenme Çeşitleri .....	222
1. Homolog Yapay Döllenme .....	223
a. Homolog Yapay Döllenme Kavramı .....	223
b. Homolog Yapay Döllenmede Soybağı .....	224
2. Heterolog (Türdeş Olmayan) Yapay Döllenme .....	226
a. Heterolog Yapay Döllenme Kavramı .....	226
b. Heterolog Yapay Döllenme Yolları .....	227
(1) Sperm Bağışı .....	227
aa. Sperm Bağışı Kavramı .....	227
bb. Sperm Bağışında Soybağı .....	230
cc. Sperm Bağışçısının Kimliğinin Gizlenmesi ve Çocuğun Genetik Kökenini Öğrenme Hakkı .....	231
(2) Yumurta Bağışı .....	233
aa. Yumurta Bağışı Kavramı .....	233
bb. Yumurta Bağışında Soybağı .....	235
(3) Embriyo Bağışı .....	236
aa. Embriyo Bağışı Kavramı .....	236
bb. Birden Fazla Embriyo Transferi .....	237
cc. Üreme Hücreleri, Gonad Dokuları ve Embriyoların Dondurularak Saklanması .....	237
c. Heterolog Döllenmede Soybağı .....	238
D. Yapay Döllenmede Genetik İncelemenin Hukuki Sonuçları .....	239

<b>III. TAŞIYICI ANNELİKTE GENETİK İNCELEME .....</b>	<b>239</b>
A. Taşıyıcı Annelik Kavramı .....	240
B. Taşıyıcı Annelik ve Soybağı Sorunu .....	242
C. Taşıyıcı Annelikte Gen İncelemesinin Hukuki Sonuçları .....	243
<b>IV. SOYBAĞININ TESPİTİ DAVASINDA GEN İNCELEMELERİ .....</b>	<b>247</b>
A. Soybağı Kavramı .....	248
B. Soybağının Tespitine Genel Bir Bakış .....	248
C. Soybağının Tespitinde Genetik İncelemeye Katılmaya Dair Mahkeme Kararının Zorla Yerine Getirilmesi Meselesi .....	253
1. Genetik İncelemeye Katılmaya Dair Mahkeme Kararının Zorla Yerine Getirilmesi Gerektiğini Savunan Görüş .....	255
2. Genetik İncelemeye Katılmaya Dair Mahkeme Kararının Zorla Yerine Getirilmesinin Mümkün Olmadığını Savunan Görüş .....	258
3. Görüşlerin Değerlendirilmesi .....	260
D. Soybağının Tespiti Davalarında Gen İncelemelerinin Hukuki Sonuçları .....	261
<b>V. KLİNİK İLAÇ ARAŞTIRMALARINDA YARARLANILAN İNSAN GENİ İNCELEMELERİ .....</b>	<b>263</b>
A. Klinik İlaç Araştırmalarında Yararlanılan İnsan Geni Üzerine İncelemelere İlişkin Genel Bilgiler .....	263
1. İlaç Kavramı .....	265
2. Klinik İlaç Araştırmalarının Türleri .....	266
a. Tedavi Amaçlı Klinik İlaç Araştırması .....	266
b. Bilimsel Amaçlı Klinik İlaç Araştırması .....	268
B. Klinik İlaç Araştırmalarında Kullanılan İnsan Geni İncelemelerinin Hukuka Uygunluğu İçin Gereken Koşullar .....	270
1. Araştırmanın İnsan Dışı Deney Ortamında Denenmesi .....	271
2. Orantılılık İlkesi .....	272
3. Etik Kurulu Onayı ve Yetkili Makamın İzninin Olması .....	275
4. Araştırmaya Katılacak Kişinin Aydınlatılması ve Rızasının Alınması .....	276
5. Sigorta Yaptırılması .....	279
6. Araştırma Sırasında Kişiyi İnsan Haysiyetiyle Bağdaşmayacak Derecede Acı Verici Yöntemlerin Uygulanmaması .....	280
7. Araştırmanın Mali Bir Menfaate Dayanmaması .....	281
8. Gönüllünün Mahremiyeti ve Kişisel Bilgilerinin Saklı Tutulması .....	282
9. Araştırmanın Hekimler Tarafından Yürütülmesi .....	283
C. Klinik İlaç Araştırmalarında Yararlanılan İnsan Geni İncelemelerinin Hukuki Sonucu .....	283

<b>BEŞİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>GENETİK VERİ BANKALARI BAKIMINDAN</b>	
<b>KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI</b>	
<b>I. GENETİK VERİ BANKALARI KAVRAMI.....</b>	<b>285</b>
<b>II. GENETİK VERİ BANKALARININ KİŞİLİK HAKKI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....</b>	<b>286</b>
<b>III. GENETİK VERİ BANKALARININ YARAR VE SAKINCALARI .....</b>	<b>290</b>
A. Genetik Veri Bankalarının Yararları .....	290
B. Genetik Veri Bankalarının Sakıncaları .....	292
<b>IV. GENETİK VERİ BANKALARININ KURULUŞU VE İŞLEYİŞİNE İLİŞKİN ESASLAR .....</b>	<b>295</b>
A. Genetik Verilerin Kişinin Rızasıyla veya Anonimleştirme Yoluyla İşlenmesi ve Kullanılması .....	297
1. Kişinin Rızasıyla.....	297
2. Anonimleştirme Yoluyla.....	297
B. Genetik Verileri Depolanan Kişiyi Koyucu Önlemlerin Alınması .....	300
C. Gizlilik Sağlanmalı Ve Erişim Hakkı Olanların Belirlenebilmesi .....	300
<b>V. GEN İNCELEMELERİNE KORUYUCU ŞEMSİYE OLARAK GETİRİLEN ÖZEL YASA : KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI KANUNU.....</b>	<b>301</b>
A. Kanunun Amacı ve Kapsamı .....	304
B. Kişisel Veri Kavramı.....	310
C. Kişisel Verinin İşlenmesi .....	316
1. Kişisel Verilerin İşlenmesi İle İlgili Genel İlkeler .....	320
a. Kişisel Verilerin İşlenmesinin Hukuka, İnsan Haklarına ve Dürüstlük Kuralına Uygun Olması .....	320
b. Kişisel Verilerin Doğru ve Gerektiğinde Güncel Olması .....	320
c. Kişisel Verilerin Belirli, Açık ve Meşru Amaçlar İçin İşlenmesi .....	321
d. Kişisel Verilerin, İşlendikleri Amaçla Bağlantılı, Sınırlı ve Ölçülü Olması.....	322
2. Özel Nitelikli Kişisel Verilerden Sayılan İnsan Geni ile İlgili Verileri İşleme Yasağı .....	324
3. Kişisel Verilerle İlgili Diğer İşlemler .....	325
a. Kişisel Verilerin Silinmesi, Yok Edilmesi Veya Anonim Hâle Getirilmesi .....	325
b. Kişisel Verilerin Aktarılması .....	326
4. Kişisel Verilerin Yurt Dışına Aktarılması .....	327
D. Veri Sorumlusunun Yükümlülükleri ve İlgili Kişinin Hakları.....	329
1. Veri Sorumlusunun Aydınlatma Yükümlülüğü .....	329
2. İlgili Kişinin Hakları .....	330
<b>SONUÇ .....</b>	<b>331</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>341</b>

## KAYNAKÇA

- Abik, Y. (2014). Canlıdan (Sağlararası) organ ve doku nakli. *Ankara Barosu V. Sağlık Hukuku Kurultayı*, Ankara, 93-147.
- Ak, S. (2016). *Psikiyatri genetiğinin ceza hukuku uygulamalarına etkisi*. III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi (Bursa, 23-25 Nisan 2016), (Edt: Hancı, H. ve Ünver, Y.). Ankara: Seçkin Yayınevi, 127-130.
- Akıntürk, T. ve Karaman, D.A. (2013). *Aile hukuku*. (15. Bası). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Akman, B. ve Tuncer, T. (2009). *Yaşamın şifresi: İnsan genom projesi*. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.
- Aksaray, B. (2012). *Organ ve doku naklinin hukuki boyutu*. Sağlık Hukuku Makaleleri, İstanbul, 153-156.
- Akyıldız, S. (2016). *Sağlık hukuku rehberi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Akyürek, G. (2014). İnsan üzerinde deney suçu (TCK m.90) ve klinik araştırmalar etik kurulları. *Terazi Hukuk Dergisi*, 100, 8-17.
- Altundere, N. (2012). *Tıp ceza hukuku ve güven ilkesi*. Sağlık Hukuku Makaleleri, İstanbul Barosu Sağlık Hukuku Merkezi, İstanbul, 105-117.
- Apak, M. (1994). Genetik hastalıklar ve prenatal tanı ile ilgili etik sorunlar. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 2(3), 127-30.
- Aras, Ü.Y. (2010). *İnsan hakları temelinde özel hayat hakkının ulusal ve uluslararası alanda uygulamaları*. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Arda, B. (2018). Tıbbi Etik : Temel Kavramlar ve Meslek Sorunlarımız". [file.toraks.org.tr](http://file.toraks.org.tr) (E.T. 27.11.2018) .
- Arda, B. ve Gölpinar, S. (1995). Tıbbi etik açısından doğum öncesinde cinsiyet belirlenmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 3(2), 85-89.
- Arda, B. ve Şahinoğlu, S.P. (1995). Tıbbi etik: Tanımı, içeriği, yöntemi ve başlıca konuları. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 48(3), 323-336.

- Arda, B., Oğuz, Y. ve Şahinoğlu, S.P. (1996). *Deontoloji*. Ankara: Ankara Tıp Fakültesi Yayınları.
- Asbury, K. and Plomin, R. (2016). *Genlerin g'si*. (Çev: Boyraz, D.). İstanbul: Sola Unitas.
- Aslanova, K. (2018). *Hukuki ve etik boyutuyla gen analizleri*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aşkın, M. (2015). Genetik mühendislik: Dost mu, düşman mı?. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 2(2), 160-165.
- Ateş, Z. (2010). *Küçüklerin tıbbi müdahaleye rızası*. Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Atik, G. (2016). Yapay döllenenin soybağına etkisi. III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi (Bursa, 23-25 Nisan 2016), (Edt: Hancı, H. ve Ünver, Y.). Ankara: Seçkin Yayınevi, 159-175.
- Aydın, E. (2013). Tıp etiğinde hasta özerkliğine saygı ilkesi. *Erciyes Tıp Dergisi*, 25(2), 92-97.
- Aydın, E. ve Ersoy, N. (1995). Tıp etiği ilkeleri. *Türkiye Klinikleri Tıbbi Etik Dergisi*, 2-3, 48-52.
- Aydın, M.B. (2013). *Yapay döllene tekniklerinin soybağı hukuku ve kişilik hakkı bakımından sonuçları*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Aydın, S. (2009). *Meme kanseri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aydoğdu, İ.B. ve Çobanoğlu, N. (2009). *Tıp etiğinden biyoetiğe ilerlerken biyoetik uzmanı: Sorun kümesi mi çözüm mü?*. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık, Türk Tıp Dizini, 129-138.
- Aydoğdu, M. ve Kahveci, N. (2013). *Türk borçlar hukuku özel borç ilişkileri*. İzmir: Seçkin Yayınevi.
- Aydos, O.S. (2009). *Ürün Sorumluluğu*. Ankara: Adalet Yayınları.
- Aykın, A.C. (2016). Tıbbi müdahalelerin hukuka uygunluk şartları ve tıbbi müdahaleden kaynaklanan zararlarda tıbbi uygulama hatası – komplikasyon ayrımı. *Terazi Hukuk Dergisi*, 11(119), 56-76.
- Aykın, A.C. ve Çınarlı, S. (2016). *Sağlık personelinin hukuki sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Aytaç, İ. (2002). Yardımcı üreme tekniklerinin nesep hukuku açısından incelenmesi. *Adalet Dergisi*, 11, 183-199.
- Badur, E. (2016). Üremeye yardımcı tedavi uygulamalarında kişisel verilerin korunması. Çankaya Üniversitesi Türk Medeni Hukukunda Değişimler Sempozyumu (Ankara, 10-11 Haziran 2016). (Edt: Badur, E. ve Turan Başara, G.), 173-194.
- Badur, E. (2017). *Tıbbi müdahaleye rızanın özellik gösterdiği haller*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Bank, A. (2015). *En iyi ilacı ararken bir doktor ve hastanın yaşantısından kesintiler*. (Çev: Arkun, M.E.). Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Başbuğ, A. (2014). *İşçinin genetik özellikleri ve iş hukuku*. V. Sağlık Hukuku Kurultayı (01-02 Kasım 2013). Ankara, 455-466.
- Başözen, A. (2012). Tıbbi müdahaleden kaynaklanan tazminat davalarında ispat sorunları. *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 119, 1-49.
- Bayertz, K. (1994). *GenEthics*. (Çev: Kirkby, S.L.). New York: Cambridge University Press.
- Bayraktar, K. (2008). *Tıp etik kurallarının hukuka etkisi, Tıp Ceza Hukuku'nun güncel sorunları*. Ankara: TBB Yayını, 20-32.
- Baysal, B. (2010). *Çocuğun kökenini öğrenme hakkı, Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1, 493-533.
- Beauchamp, T.L. and Childress, J.F. (1989). *Principles of biomedical ethics*. New York: Oxford University Press.
- Beytar, E. (2017). *İşçinin kişiliğinin ve kişisel verilerinin korunması*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Bilgen, H. (2013). Karşılaştırmalı hukukta genetik teşhislere ilişkin hukuki düzenlemeler. *Tıp Hukuku Dergisi*, 2(4), 69-102.
- Bodur, E. ve Demirpençe, E. (2010). Kodlamayan RNA'lar ve gen susturumu. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 41, 82-89.
- Bond, T. (2016). *Psikolojik danışmanlıkta etik ve yasal konular* (Çev: Yeşilyaprak, B.), (2. Baskı). İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Boydak, A.B. (2015). Ulusal ve uluslararası metinler çerçevesinde tıbbi verilerin gizliliği ilkesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, 23(3), 86-92.



- Boz, A. (2014). *Kişisel verilerin korunması: Türkiye, ABD ve AB örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Polis Akademisi, Ankara.
- Brown, T.A. (2006). *Gen klonlama ve DNA analizi* (Çev: Bardakçı, F., Yenidünya, A.F. ve Yılmaz, N.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bunnik, E.M., de Jong, A., Niels, N. and de Wert, M.W.R. (2013). The new genetics and informed consent: Differentiating choice to preserve autonomy. *Bioethics*, 27(6), 348-355.
- Büken, N.Ö. (2000). *Denek ve hasta hakları açısından klinik ilaç araştırmaları*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Büyükcay, Y. (2011). *Eser sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları .
- Büyükcay, Y. (2005). Gen analizleri ve mukayeseli hukuktaki düzenlemeler. *AÜHFD*, 9(3-4).
- Büyükcay, Y. (2006). *İstenmeden dünyaya gelen çocukların bakım eğitim ve tedavi giderlerinin tazmin edilmesi sorunu*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Büyükcay, Y. (2011). *Biyolojik veri bankaları*. Ankara Barosu II. Sağlık Hukuku Kurultayı, Ankara.
- Canbolat, F. (2009). Kamu hastanesinde yapılan tıbbi müdahalede hekimin özel hukuktan doğan sorumluluğunun dayanağı. *TBBD*, 80, 156-181.
- Casabona, C.M.R. (2011). *New legal trends on medical liability negligence and breach of patient's autonomy*. Kadir Has Üniversitesi Uluslararası I. Sağlık Hukuku Sempozyumu (24-25 Nisan 2008), İstanbul. 387-418.
- Chadwick, R. (2011). Personal genomes: No bad news?. *Bioethics*, 25(2), 62-65.
- Cin, M.O. (2004). *Tıp etiği ve cezai sorumluluk*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Coşkun, H.Y. (2014). Gebelikte yapılan prenatal trama testleri ve bu testlere istinaden uygulanan girişimsel tanı yöntemlerinin hukuki boyutu. *Tıp Hukuku Dergisi*, 5, 25-62.
- Çağlayan, S.B., Haznedaroğlu, E. ve Çöteli, C. (2011). Bilmeli mi, bilmemeli mi? Yoksa hiç öğrenmemeli mi?. *Kanser ve Etik*. (Edt: Çobanoğlu, N.).

- Çekin, M.S. (2016). 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanunun big data (büyük veri) ve irade serbestisi açısından değerlendirilmesi. *İÜHFM*, 74(2), 629-644.
- Çoban, F. (2016). Tıp ve hukukun buluşma noktasında biyoetik tartışmalar. *İnsan Hakları Yıllığı*, 34, 21-42.
- Çobanoğlu, N. (2007). *Tıp etiği*. Ankara: İlke Yayınevi.
- Çobanoğlu, N. (2009). Tıp etiğinden tıp hukukuna hasta hakkı olarak aydınlatılmış onam. *Ankara Barosu Yayınları Sağlık Digestası*, 1(1),70-86.
- Çobanoğlu, N. (2013). Genetik teşhislerde etik sorunlar. *Tıp Hukuku Dergisi*, 2(4), 1-15.
- Çobanoğlu, N. (2016). *Tıp etiği açısından hasta mahremiyeti*. III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi (Bursa, 23-25 Nisan 2016), (Edt: Hancı, H. ve Ünver, Y.). Ankara: Seçkin Yayınevi, 41-51.
- Damar, C. (2016). Sözleşmenin yorumu. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 89-109.
- Değirmen, N. (2014). *Jinekoloji ve obstetride beden mahremiyeti: Kütahya örneği*. Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Demirayak, E.B. (2014). *Hayat ve sağlık sigortası sözleşmelerinde genetik test sonuçlarının kullanılması*. Ankara: Adalet Yayınları.
- Deryal, Y. (2007). *Hastanın özel yaşamına saygı hakkının iki boyutu: Hasta sırrının korunması ve beden mahremiyeti*. Sağlık Hukuku Kurultayı, Ankara.
- Dinkçi, F. (2014). Kişisel verilerin korunmasında uluslararası düzenlemeler ve Türkiye örneği. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- Doğan, C. (2008). *Tedaviyi kabul etmeme ve durdurma hakkı*. Kadir Has Üniversitesi Uluslararası I. Sağlık Hukuku Sempozyumu (İstanbul, 24-25 Nisan 2008), 307-359.
- Doğan, C. (2013). Gen analizleri ve şahsiyet haklarının korunması. *Tıp Hukuku Dergisi*, 4, 111-160.
- Doğan, C. (2014). *Genetik ve insan hakları*. V. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu (Ankara, 8-9 Kasım 2013), 265-328.

- Doğan, M. (2009). *Embriyon nakillerinde mahremiyet hakkı*. II. Sağlık Hukuku Kurultayı (Ankara).
- Doğan, M. (2012). Genetik veri bankaları. *ÜHFD Gen Hukuku Özel Sayısı*, 1(1).
- Doğramacı, Y.G., ve Erkol, Z.Z. (2016). Çocuklarda Kan Naklinin Reddi: Yehova Şahitleri Olgu Örnekleri. *Tıp Hukuku Dergisi*, 10, 255-300.
- Dölen, İ. (2014). *Tıbbi açıdan fetüs, embriyo, kürtaj ve düşük (abortus) nedir?*. Ankara Barosu V. Sağlık Hukuku Kurultayı (Ankara), 35-41.
- Dresser, R. (2017). A tale of two disciplines: Law and bioethics. *Perspectives in Biology and Medicine*, 60(1), 47-59.
- Dural, M. (2011). *Hekimin aydınlatma yükümlülüğü*. Kadir Has Üniversitesi Uluslararası I. Sağlık Hukuku Sempozyumu (İstanbul, 24-25 Nisan 2008), 249-259.
- Dural, M. ve Ögüz, T. (2016). *Türk Özel Hukuku, Cilt 2: Kişiler hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Dülger, M.V. (2014). Sağlık hukukunda kişisel verilerin korunması ve hasta mahremiyeti. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 43-81.
- Ekmekçi, A., Konaç, E. ve Önen, H.İ. (2008). Gen polimorfozi ve kansere yatkınlık. *Marmara Medical Journal*, 21(3), 282-295.
- Ekmekçi, E. ve Bor, P. (2014). Tıp etiği açısından sağlık hakkı ve romanlar üzerine bir çalışma. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Emir, M. (2013). *Hukuki ve etik yönleri ile biyotıp araştırmalarında biyobankalar*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Emre, M. (2014). *99 sayfada alzheimer, parkinson*. (3. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Erdemir, A.D. (2011). *Tıpta etik ve deontoloji*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Erdemir, F. (2014). Sperm dondurma. *Erkek Üreme Sağlığı Dergisi*, 191-195.

- Ergüneş, S. (2012). Yapay dölllenme. *Sağlık Hukuku Makaleleri 2*, 167-179.
- Erlüle, F. (2011). *Bedensel bütünlüğün ihlalinde manevi tazminat*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Erman, B. (2016). İnsan üzerinde deney ve deneme suçları. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(2), 1-45.
- Erol, Y. (2012). *Yapay dölllenme yöntemleri ve taşıyıcı annelik*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Ersöz, A.K. (2016). *İlaç hukuku bağlamında idarenin sorumluluğu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Erzurumluoğlu, E. (2014). *Sözleşmeler hukuku, özel borç ilişkileri*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Eşitli, E.A. (2015). Hekimin tıbbi müdahalesinin hukuka uygunluğu. *Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan*, 1, 175-198.
- Fidan, N. (2010). Hekimin tıbbi müdahaleleri nedeniyle sorumluluğu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1(3), 349-362.
- Frith, L. (2017). Why health services research needs bioethics. *Journal of Medical Ethics*, 1(2), 2017.
- Gençcan, Ö.U. (2011). *Aile hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları .
- Gibson, G. (2016). *Son sözü genom söyler* (Çev: Özsoy, E.D.). (2. Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gojaveva, A. (2019). Avrupa Biyotıp Sözleşmesi ve Türk Tıp Hukukuna etkileri. *Ankara Barosu Yayınları Sağlık Hukuku Digestası*, 1(1), 28-70.
- Goldim, J.R. (2015). Genetics and ethics: A possible and necessary dialogue. *Journal of Community Genetics*, 6(9), 193-196,
- Gönenç, F.İ. (2015). *Yardımcı üreme tekniklerinde hukuki sorunlar*. Uluslararası Sağlık Hukuku Sempozyumu (Ankara), TBB Yayını. 63-82.
- Gören, Z. (2016). Suum-Cuique: Herkese kendisinininki. *İzmir Barosu Dergisi*, 81(2), 199-231.
- Görgülü, M. (2012). *Genetik girişimler ve etik, biyoetik araştırmalar*. İstanbul: Türkiye Biyoetik Derneği Yayını, No: XVI.
- Gül, C. (2012). Klonlama ve kök hücre çalışmaları karşısında insan onurunun korunması hakkı. *ÜHFD Gen Hukuku Özel Sayısı*, 1(1), 161-191.

- Gül, İ.I. (2008). Ayrımcılık yasağına ilişkin sorunlar. *Uğur Alacakaptan'a Armağan*, 2, 339-359.
- Gülaslan, P.A. (2014). *Genetik bilgilerin ticarileştirilmesi*. V. Sağlık Hukuku Kurultayı (Ankara, 01-02 Kasım 2013), 467-473.
- Gülaslan, P.A. (2014). *Genetik veri bankaları*. Adli Bilimciler Derneği I. Sağlık Hukuku Kongresi (Marmaris, 01-04 Mayıs 2014), 155-160.
- Gülaslan, P.A. (2014). Hukuksal kavramda hücrenel tedaviler. *Terazi Hukuk Dergisi*, 93, 128-133.
- Güleklı, B. (2016). *99 sayıfada tüp bebek*. (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gülel, İ. (2017). *Tıbbi müdahaleye rıza*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Gülseren, F.Ş. (2014). *Hastanın mahremiyet isteme hakkı*. V. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu (Ankara, 8-9 Kasım 2013), 207-219.
- Gültekin, T. ve Gökçümen, Ö. (2009). Genetik ve toplum. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 49(1), 19-31.
- Gümüş, M.A. (2012). *Borçlar hukuku (özel hükümler)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Gün, M. (2013). *İnsan embriyonu kök hücre araştırmalarının etik boyutu ve türkiye için bir etik düzenleme önerisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürbüz, M. (2010). *Kişilik hakkı açısından tıbbi genetik analizler*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Gürbüz, N. (2014). *Biyotıp hukukunda insan onuru*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık .
- Hakeri, H. (2012). *Tıbbi genetik ve hukuk*. KKTC Lefke Avrupa Üniversitesi III. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu (25-26 Nisan 2011).
- Hakeri, H. (2015). *Taşıyıcı annelik*. Uluslararası Sağlık Hukuku Sempozyumu (Ankara), 83-92.
- Hakeri, H. (2016). *Tıp hukuku*. (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hancı, İ.H. (2005). *Malpraktis, tıbbi girişimler nedeniyle hekimin ceza ve tazminat sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Hancı, İ.H., Tuğ, A. ve Balseven, A. (2002). İnsan genom projesi: Umut mu kâbus mu?. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 11(2), 56-57.
- Harmon, S.H.E. (2008). Ethical rhetoric: Genomics and the moral content of UNESCO's 'universal' declarations. *Journal of Medical Ethics*, 34, 1-6.
- Hatemi, H. ve Oğuztürk, B.K. (2013). *Aile hukuku*. (2. Bası). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Have, H. (2016). *Global bioethics*. London: Routledge.
- Helvacı, S. (2006). *Gerçek kişiler*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Henkoğlu, T. ve Uçak, N.Ö. (2015). Üniversite kütüphanelerinde kişisel verilerin korunması. *Bilgi Dünyası*, 16(1), 45-74.
- Işık, O.Ç. (2012). İnsan hakları boyutu ve tıp hukuku açısından: Cennine ilişkin bir manifesto. *Tıp Hukuku Dergisi*, 1, 161-196.
- Işıқтаç, Y. (2014). *Hukukun kaynağı olarak sözleşme*. (2. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- İlgili, Ö. (2012). *YSŞ kararlarında kadın hastalıkları ve doğum (2000-2005)*. İstanbul: Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği Yayınları.
- İlgün, C. (2016). Yeni tüketicinin korunması hakkında kanun kapsamında hekimin aydınlatma yükümlülüğü. *Terazi Hukuk Dergisi*, 11(119), 114-122.
- İnternet: Klinik Araştırmalar Etik Kurulu - Gazi Üniversitesi etikkurul.gazi.edu.tr/ Erişim Tarihi: 01.12.2017.
- İnternet: [www.journalagent.com/aot/Helsinki\\_Declaration\\_tur.pdf](http://www.journalagent.com/aot/Helsinki_Declaration_tur.pdf). Erişim Tarihi: 29.11.2017.
- İnternet: [www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com\\_content&task=view&id](http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&task=view&id), Erişim Tarihi: 05.12.2017.
- İpekyüz, F.Y. (2015). Hekimin tazminat sorumluluğu. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(33), 19-61.
- İzgi, C. (2014). Mahremiyet kavramı bağlamında kişisel sağlık verileri. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 1(1), 25-37.
- Joly, Y. and Knoppers, B.M. (2013). Ethics and genetics. *Brenner's Encyclopedia of Genetics*, 2, 528-530.
- Kalin, W. and Künzli, J. (2009). *The law of international human rights protection*. London: Oxford University Press.

- Kamacı, M. (2009). *Embriyon nakillerinde oluşan nesep (soybağı) sorunları*. II. Sağlık Hukuku Kurultayı (Ankara), 93-110.
- Kansu, E. (2002). Kök hücreleri ve klonlama. *Avrasya Dosyası – Moleküler Biyoloji ve Gen Teknolojileri Özel*, 8(3), 41-50.
- Kaplan, Ü. ve Arda, B. (2017). Genetik danışmanlık ve biyoetik. *Türkiye Klinikleri*, 25(2), 57-71.
- Karaarslan, E., Ergin, A.M., Turğut, N., ve Kılıç, Ö. (2017). *Elektronik sağlık kayıtlarının gizlilik ve mahremiyeti*. XX. Türkiye'de İnternet Konferansı (İstanbul, 1-3 Aralık 2015). (E.T. 29.11.2017)
- Karagöz, H. (2013). Genetik teşhisler nedeniyle tazminat sorumluluğu. *Tıp Hukuku Dergisi*, 2(4), 215-225.
- Karahan, S., Suluk, C., Saraç, T. ve Nal, T. (2013). *Fikri mülkiyet hukukunun esasları*. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Karakaya, A. (2013). *Kök hücre çalışmaları ve etik*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaşıkçı, O. (2012). Gen-etik ve hukuk. *ÜHFD Gen Hukuku Özel Sayısı*, 1(1), 17-40.
- Kaşıkçı, O. (2017). *İnsan Genomu Projesi'nin etik açıdan değerlendirilmesi*. Sağlık Hukuku Sempozyumu (Erzincan, 15-16 Mayıs 2016), 147-174.
- Katoğlu, T. (2006). Türk Hukukunun bir parçası olarak Avrupa Konseyi İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi. *AÜHFD*, 55(1), 157-193.
- Kaya, C. (2011). AB Veri Koruma Direktifi ekseninde hassas (kişisel) veriler ve işlenmesi. *İÜHFM*, 69(1-2), 317-334.
- Kıcalıoğlu, M. (2006). Yargı kararları ışığında doktorun tıbbi müdahaleden doğan hukuki sorumluluğu. *Terazi Hukuk Dergisi*, 1(4), 17-40.
- Kılıçarslan, S.K. (2011). Klinik ilaç araştırmalarından doğan sorumluluk. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(3), 285-310.
- Kılıçoğlu, A.M. (2016). *Aile hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kılıçoğlu, A.M. (2016). *Türk Medeni Kanunumuzda insan hakları*. Çankaya Üniversitesi Türk Medeni Hukukunda Değişimler Sempozyumu (Ankara, 10-11 Haziran 2016), (Edt: Badur, E. ve Turan Başaran, G.), 45-57.

- Kılınç, D. (2012). Anayasal bir hak olarak kişisel verilerin korunması hakkı. *AÜHFĐ*, 61(3), 1089-1169.
- Kırkbeşoğlu, N. (2006). *Soybağı alanında biyoetik ve hukuk sorunları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Kodilinye, G. (2011). *Causation issues in medical negligence suits in England, Ireland, Canada and Australia*. Kadir Has Üniversitesi Uluslararası I. Sağlık Hukuku Sempozyumu (İstanbul, 24-25 Nisan 2008), 261-272.
- Konuk, F.Z. (2012). Biyoetik ve hukuk yönünden gen bilimi. *Sağlık Hukuku Makaleleri 2*, 55-79.
- Korkmaz, İ. (2016). Kişisel verilerin korunması kanunu hakkında bir deneme. *TBB Dergisi*, 124, 81-152.
- Kök, A.N. (2005). İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesine göre aydınlatma ve rıza. *Kamu Hukuku Arşivi Dergisi*, 8, 116-121.
- Kök, A.N. (2016). Bir olgu nedeniyle tıp uygulamalarında mahremiyet ilkesi, özel yaşamın gizliliği ve kişisel verilerin kaydedilmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, 119, 1170-1173.
- Lemmens, T. (2003). Genetics and insurance discrimination: Comparative legislative, regulatory and policy developments and Canadian options. *Health Law Journal Special Edition*, 4-5, 42-86.
- Lewontin, R.C. (2016). *İdeoloji olarak biyoloji – DNA doktrini*. İstanbul: Kolektif Kitap.
- Macar, E. (2014). *Sağlık çalışanlarının sağlık etiğine bakışı (Diyarbakır Gazi Yaşargil Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Manav, A.E. (2015). İş ilişkisinde işçinin kişisel verilerinin korunması. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(2), 95-136.
- Marches, A. (2017). Genetics and right: a methodology. *The Journal of Maternal-Fetal & Neonatal Medicine*, 30 (7), 854-857.
- McEwan, I. (2017). *Çocuk yasası*. (2. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- McGee, G. (2002). *Applied ethics: Critical concepts in philosophy*. (Edts: Chadwick, R. and Schroeder, D.). New York: Routledge, 41-49.
- Memiş, T. (2002). Sigorta sözleşmelerinde genom analizlerinin kullanılması ve ortaya çıkan hukuki sorunlar. *Reasürör Dergisi*, 46.



- Memiş, T. (2007). *Biyobankaların hukuki esasları*. Sağlık Hukuku Sempozyumu (Erzincan, 15-16 Mayıs 2016), 175-191.
- Memiş, T. (2012). İnsana ait genetik bilgilerin ticarileştirilmesi ve Türk Hukukundaki durum. *ÜHFD Gen Hukuku Özel Sayısı*, 1(1), 41-54.
- Memiş, T. ve Yıldırım, M.F. (2004). Soy bağının belirlenmesinde gen analizlerinin kullanılması ve yarattığı hukuki sorunlar. *EÜHFD*, 8(1-2).
- Metin, S. (2010). *Biyotıp etiği ve hukuk*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Metin, S. (2012). Yörüngesinden çıkan tabiat: Etik, sosyal, psikolojik ve hukuki görünümüleriyle taşıyıcı annelik. *Sağlık Hukuku Makaleleri II*, 7-55.
- Metin, Y. (2010). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin yaşamın ve sağlığın korunması ile ilgili olarak taraf devletlere yüklediği pozitif yükümlülükler. *Uluslararası İlişkiler*, 7(27), 111-132.
- Metzl, J. And Kirkland, A. (2010). *Sağlığa karşı*. (Çev: Elhüseyni, N.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Miller, F. (2017). Challenging the conventional wisdom: From philosophy to bioethics. *Perspectives in Biology and Medicine*, 60(1), 2-18.
- Munzer, S. (2002). *Property, patents and genetic materia: A companion to genetics*. (Edt: Burley, J. and Harris, J.). London: Oxford University Press, 438-454.
- Namal, A. (2009). Biyoetik sorunları ele almak için kurulmuş ulusal etik kurullara dünyadan örnekler. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 40, 68-77
- Namal, A. (2017). *Yaşamın başlangıcına ait etik sorunlar*. istanbultip.istanbul.edu.tr. (E.T. 30.10.2017)
- Newdick, C. (2017). Health equality, social justice and the poverty of autonomy. *Health Economics, Policy and Law*, 12(4), 411-433.
- Oğuzman, M.K., Seliçi, Ö. ve Özdemir, S.O. (2015). *Kişiler hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Oğuztürk, B.K. (2011). *Türk Medeni Hukuku'nda biyoetik sorunlar*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Ozanoğlu, H.S. (2003). Hekimin hastalarını aydınlatma yükümlülüğü. *AÜHFD*, 52(3).

- Öğüz, T. (2010). Türk Medeni Kanunu'nun soybağına ilişkin hükümleri hakkında değerlendirme. *Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan Cilt: II*, 1415-1424.
- Ömeroğlu, Ö. (2008). Yeni bir insan hakkı: Benzersiz olma hakkı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(2).
- Özbilen, A.B. (2011). *İnsan kökenli biyolojik maddelere ilişkin hukuki işlemler*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Özbilen, A.B. (2012). Kan bağıışı sözleşmesinin hukuki niteliği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 99-124.
- Özcan, B.G. ve Özel, Ç. (2007). Kişilik hakları-hasta hakları bağlamında tıbbi müdahale dolayısıyla çıkan hukuki ilişkide hekimin hastayı aydınlatma yükümlülüğü ve aydınlatılmış rızaya ilişkin bazı değerlendirmeler. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 10(1), 49- 70.
- Özdemir, H. (2009). *Elektronik haberleşme alanında kişisel verilerin verilerin özel hukuk hükümlerine göre korunması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özdemir, H. (2010). Hadım etme ve hekimin sır saklama yükümlülüğü. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 125-164.
- Özdemir, H. (2017). *Sağlık hukuku alanında teşhis ve tedavi sözleşmesi*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Özdemir, S.O. (2010). Tıbbi müdahaleye ve tıbbi müdahalenin durdurulmasına rızanın kimler tarafından verileceği. *Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan Cilt II*, 1315-1353.
- Özel, Ç. ve Gönül, G. (2014). *Gen analizleri ve kişilik haklarının korunması*. V. Sağlık Hukuku Kurultayı (Ankara), 439-453.
- Özgül, M.E. (2010). *Yeni tıbbi yöntemlerin hukuka uygunluğu*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Özgür, Ç. (2012). İnsanlar üzerinde ilaç klinik araştırmaları. *Ankara Barosu Yayınları Sağlık Hukuku Digestası*, 2(2), 181-202.
- Özkan, H. ve Akyıldız, S. (2008). *Açıklamalı içtihatlı hasta hekim hakları ve davaları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Özkaya, N. (2012). Hekim dışındaki sağlık mesleği mensuplarının tıbbi uygulamalardan doğan sorumlulukları ve YSŞ tarafından hatalı bulunan tıbbi uygulama örnekleri. *Sağlık Hukuku Makaleleri*, 179-191.

- Özkaya, N. ve Çakır, B. (2016). Kök hücre araştırmalarına etik, dini ve hukuki yaklaşımlar. *Terazi Hukuk Dergisi*, 119, 223-234.
- Özkul, Y. (2012). Tıbbi genetiğın günümüz yaşamındaki uygulama alanı. *ÜHFD Gen Hukuku Özel Sayısı*, 1(1), 1-4.
- Özpinar, B. (2007). *Tıbbi müdahalede kötü uygulamanın hukuki sonuçları*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Özpinar, B. (2014). *İnsan embriyosu üzerinde araştırmalar ve hukuk*. Ankara Barosu V. Sağlık Hukuku Kurultayı (Ankara), 425-436.
- Özsunay, E. (1983). *Alman ve Türk Hukukunda hekimin hastayı aydınlatma ödevi ve istisnaları*. Türk Hukukunda Hekimin Cezai ve Hukuki Sorumluluğu, Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler V. Sempozyumu (Ankara, 12-13 Mart 1982), 31-59.
- Özsunay, E. (2007). Taşıyıcı annelikle ilgili hukuksal sorunlar. *Güncel Hukuk*, 44, 28-29.
- Öztan, B. (2004). *Aile hukuku*. (4. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öztan, B. (2010). *Medeni Hukuk'un temel kavramları*. (32. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öztürk, E. (2007). *Genetik determinizm, insan davranışları ve eğitim*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, E. (2013). *Klinik ilaç araştırmalarında hukuki sorumluluk*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Özuyğur, A.İ. (2016). *Kişi hukuku-velayet vesayet- soybağı*. (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Paksoy, G. (2011). Soybağının reddi. *TBB Dergisi*, 97, 353-376.
- Parlak, ř. (2009). Organ bağışı ve organ naklinde ortaya çıkan sorunlar. *TBB Dergisi*, 83, 189-222.
- Pazarcı, A.A. (2012). Ulusal mevzuat ve uluslararası kaynaklar çerçevesinde insan üzerinde deney ve deneme kavramları. *Sağlık Hukuku Digestası*, 2, 30-58.
- Pekel, A. (2016). *Aile hayatına saygı hakkı, AİHM'nin geliştirdiği ilkeler bağlamında bir inceleme*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Petek, H. (2016). Hasta ve yakınlarının uyguladıkları şiddet sebebiyle sağlık personelinin uğradığı zararların tazmini. *İzmir Barosu Dergisi*, 81(3), 197-243.

- Polat, O. ve Pakiş, I. (2011). Tıbbi uygulama hatalarında hekim sorumluluğu. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 119-125.
- Poroy, M.A. (2014). *AB'de hasta hakları*. V. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu (KKTC, 8-9 Kasım 2013), 147-155.
- Robertson, J.A. (2013). The \$ 1000 genome : Ethical and legal issues in nutritional genomics. *The American Journal of Bioethics*, 3(3), 35-52 .
- Rosenau, H. (2013). Alman genetik teşhisler kanunu. (Çev: Yerdelen, E.). *Tıp Hukuku Dergisi*, 2(4), 241-253.
- Saldırım, M. (2005). *Özel hukukta cumhuriyet savcısının görevleri*. Ankara: Turhan Kitabevi .
- Saldırım, M. (2005). *Yargılama hukuku açısından DNA incelemesinin önemi*. İnternet kaynağı: <http://saldirim.com/yeni/wp-content/uploads/2013/11/YARGILAMA-HUKUKU-A%C3%87SINDAN-DNA-%C4%B0NCELEMES%C4%B0N%C4%B0N-%C3%96NEM%C4%B0-2.pdf>
- Samancı, U. (2014). Uluslararası Sağlık Tüzüğü (2005) ve hukuki niteliği. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(2), 113-169.
- Sandel, M.J. (2017). *Adalet*. (Çev: Kocaoğlu, M.), (4. Baskı). Ankara: Eksi Kitaplar.
- Sarıkaya, M. (2011). *Gen analizleri ve kişilik haklarının korunması*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Sarp, N. (2014). *Hekimin tıbbi özen sorumluluğu*. V. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hukuku Sempozyumu (KKTC, 8-9 Kasım 2013), 45-61.
- Savaş, H. (2012). Tıbbi malpraktis ve komplikasyondan doğan sorumluluklar. *Sağlık Hukuku Makaleleri*, 259-295.
- Savaş, H. (2013). *Yargıya yansıyan tıbbi müdahale hataları*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Sayar, T. ve Hızal, S.A. (2016). *Etik ve hukuki boyutlarıyla insan klonlama*. III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi (Bursa, 23-25 Nisan 2016), (Edt: Hancı, H. ve Ünver, Y.). Ankara: Seçkin Yayınevi, 185-191.
- Saygılı, Ç.D. (2016). *Doğum takibinde hekimin hukuki sorumluluğu*. III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi (Bursa, 23-25 Nisan 2016), (Edt: Hancı, H. ve Ünver, Y.). Ankara: Seçkin Yayınevi, 363-370.

- Serel, A.T. (2016). Cerrahi branşlarda aydınlatılmış onamın genişletilmesi. III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi (Bursa, 23-25 Nisan 2016), (Edt: Hancı, H. ve Ünver, Y.). Ankara: Seçkin Yayınevi, 185-191.
- Serozan, R. (2005). *Çocuk hukuku*. (2. Bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Seyahioğlu, İ., Eraslan, B., Hot, İ., Demircan, T. ve Çetin, G. (2007). Klonlamaya genetik, etik ve hukuksal açıdan yaklaşım. *Adli Tıp Dergisi*, 21(2), 31-45.
- Sezen, O. (2015). İnsan üzerinde biyolojik uygulamaların uluslararası hukuk boyutu. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1), 82-107.
- Shreeve, J. (2004). *Gen savaşları*. (Çev: Turan, Ö.A.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Sindel, E. (2016). Hekimin haksız fiil sorumluluğu. *Terazi Hukuk Dergisi*, 119, 243-256.
- Singer, P. (2015). *Pratik etik*. (Çev: Çatlı, N.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Sonat, A. (2013). Soybağının tespiti amacıyla isteğe dayalı olarak yapılan gen incelemeleri. *MÜHF – HAD*, 19(3), 323-377.
- Soyaslan, D. (2008). *Organ nakilleri: Tıp Ceza Hukuku'nun güncel sorunları*. Ankara: TBB Yayını, 328-359.
- Subaşı, İ. (2016). *Hekimin aydınlatma yükümlülüğü, aydınlatılmış onam, tazminat sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sudbery, P. (2002). *Human molecular genetics*. (2<sup>nd</sup> Edt). Harlow: TBS.
- Şen, M. (2012). Gen analizlerinin iş hukuku alanında kullanımı. *ÜHFD Gen Hukuku Özel Sayısı*, 1(1), 129-144.
- Şengül, A., Tözün, B. ve Öztürk, Ş. (1998). *Genetik*. Bursa: Güneş Yayınları.
- Şenocak, Z. (1998). *Özel hukukta hekimin sorumluluğu*. Ankara: Vedat Kitapçılık.
- Şenocak, Z. (2001). Küçüğün tıbbi müdahaleye rızası. *AÜHFD*, 50(4), 65-80.
- Şıpka, Ş. (2007). *Taşıyıcı annelik ve getirdiği hukuki sorunlar*. İnternet Kaynağı: [http://www.turkhukusitesi.com/makale\\_537.htm](http://www.turkhukusitesi.com/makale_537.htm)
- Tacir, H. (2011). *Hastanın kendi geleceğini belirleme hakkı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- Taneri, G.. (2014). *Hasta hakları*. Ankara: Legal Kitabevi.

- Tazebay, H.U. (2002). Genetik araştırmalar ve etik. *Avrasya Dosyası, Moleküler Biyoloji ve Gen Teknolojileri Özel*, 8(3), 51-61.
- Tekin, N. (2010). Kök hücre kavramı ve kök hücre çalışmalarının hukuki açıdan değerlendirilmesi. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*. 41, 149-170.
- Tekinalp, . (2012). *Fikri mülkiyet hukuku*. (5. Bası). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Tekinalp, . (2012). *Kök hücrenin patentlenebilirliği*. İnternet Kaynağı: <https://bilimakademisi.org/wp-content/uploads/2016/04/K%C3%B6k-H%C3%BCre.pdf>
- Temiz, B.A. (2016). *İlaç klinik araştırmaları*. III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi (Bursa, 23-25 Nisan 2016), (Edt: Hancı, H. ve Ünver, Y.). Ankara: Seçkin Yayınevi, 255-260.
- Temiz, . (2013). *Türk Hukukunda sağlık hakkı ve bir kamu hizmeti olarak sağlık*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tezcan, D., Erdem, M.R. ve Sancakdar, O. (2004). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tolun, A. (2007). Genetik araştırma ve uygulamada etik. *Türkiye Bilimler Akademisi Raporları*, 15.
- Tuncer, F.N., ztezel, A. ve Klahı, ř. (2017). *Biyobankalarda etik ve yasal düzenlemeler kılavuzu*. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevleri.
- Turan Başara, G. (2016). Çocuğun biyolojik ana – babasını öğrenme hakkı. ankaya Üniversitesi Türk Medeni Hukukunda Değişimler Sempozyumu (Ankara, 10-11 Haziran 2016). (Edt: Badur, E. ve Turan Başara, G.), 265-283.
- Turan Başara, G. (2017). Ana ile evlilik dışında doğan ocuk arasındaki ilişkiyi düzenleyen TMK hükümlerinin değerlendirilmesi. *TBB Dergisi*, 131, 211-238.
- Turan Başara, G. (2018). *Kişiliğin ihlalinden kaynaklanan maddi ve manevi tazminat ile haksız kazancın iadesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Turan, M. (2017). *Karşılaştırmalı hukukta kişisel verilerin korunması*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Turgut, C. (2016). *Yapay döllenme taşıyıcı annelik ve soybağına ilişkin hukuki sorunlar*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

- Turhan, M.K. (2015). *Klinik ilaç araştırmalarında denek haklarının korunması ve idarenin sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Türkiz, G. (2008). İnsanlar üzerinde yapılan biyomedikal araştırmalarda etik değerlendirme. *Gazi Tıp Dergisi*, 19(3), 93-97.
- Tüzüner, Ö. (2013). Soybağının tespiti davasında genetik analize ilişkin hükümlerin değerlendirilmesi. *AÜHF*, 62(4), 1139-1166.
- Tüzüner, Ö. (2016). *Adli genetik ve tıbbi biyoloji bilimlerinin soybağı hukukuna etkileri*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Umar, B. (2011). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu şerhi*. Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Umar, B. ve Yılmaz, E. (1980). *İspat yükü*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ungan, H.Ç. (2016). Bırakınız taşıyınlar: Taşıyıcı anneliğe güncel bakış. *MÜHF – HAD*, 22(1), 489-509.
- Uzeltürk, S.T. (2016). Anayasa Mahkemesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kararlarında doğum ve üremeye ilişkin haklar. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(1),160-197.
- Ülman, Y.I. (2010). Etik, biyoetik, hukuk: Temel kavramlar ve yaklaşımlar. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1-4.
- Ünver, Y. (2013). Genetik teşhislere yönelik tıbbi müdahalelerden kaynaklanan ceza hukuku sorumluluğu. *Tıp Hukuku Dergisi*, 2(4), 191-213.
- Ünver, Y. (2016). Alman Sağlık Hukukuna ilişkin önemli yargı kararları. III. Ulusal Sağlık Hukuku Kongresi (Bursa, 23-25 Nisan 2016), (Edt: Hancı, H. ve Ünver, Y.). Ankara: Seçkin Yayınevi, 281-296.
- Ürem, M. (2012). Kadın vücudu ve etik sorunlar. *Sağlık Hukuku Makaleleri II*, 79-103.
- Üstün, Ç. (2009). Tıpta etiğin yerini belirleme. *Sağlık Hukuku Digestası*, 115-118.
- Vatanoğlu, E.E. (2007). *Türkiye’de yasal ve etik boyutuyla organ nakli hakkında anket araştırması ve sonuçları*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Walters, L.R. (2012). Genetics and bioethics: How our thinking has changed since 1969. *Theory Med Bioeth*, 33, 83-95.

- Wertz, D.C., Fletcher, J.C. and Berg, K. (2003). *Review of ethical issues in medical genetics*. New York: World Health Organization Publications.
- Widdows, H. (2009). Between the individual and the community: The impact of genetics on ethical models. *New Genetics and Society*, 28(2), 173-188.
- Wollenschlager, F. (2013). Genetik teşhisleri ve üçüncü kişilerle ilgili teşhis öncesi genetiği bilme ve bilmeme hakkı. (Çev: Şentürk, M.). *Tıp Hukuku Dergisi*, 2(4), 17-36.
- Yağmur, F. (2012). Gen ve hukuk. *ÜHFD Gen Hukuku Özel Sayısı*, 1(1), 145-155.
- Yavuz, C., Acar, F. ve Özen, B. (2014). *Türk Borçlar Hukuku özel hükümler*. (9. Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Yerdelen, E. (2014). Klonlamanın ceza hukukundaki yeri. *AÜHFD*, 63(3), 643-685.
- Yıldırım, G. ve Kadioğlu, S. (2007). Etik ve tıp etiği temel kavramları. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 29(2), 75-84.
- Yıldırım, M.F. (2007). *İnsan genom projesi ve hukuk dünyasına etkileri*. *GÜHFD*, 11(1-2), 355-366.
- Yıldırım, M.F. (2008). *Gen teknik uygulamalardan doğan hukuki sorumluluk*. Ankara.
- Yıldırım, M.F. (2014). *Gen analizleri ve kişilik haklarının korunması özelikle üçüncü kişilerin bilmeme hakkının ihlali*. Ankara Barosu V. Sağlık Hukuku Kurultayı (Ankara), 415-424.
- Yıldız, E. (2006). *Tıbbi müdahalelerde hastanın rızası ve kapsamı*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, P. (2017). *Rıza ve rıza formlarının hukuksal niteliği*. Ankara Barosu VI. Sağlık Hukuku Kurultayı (Ankara), 59-109.
- Yılmaz, A. (2015). *Hekimin hastayı aydınlatma yükümlülüğü*. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, B. (2010). *Açıklamalı-içtihatlı hekimin hukuki sorumluluğu*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yılmaz, B. (2017). *Aydınlatılmış rıza*. Ankara Barosu VI. Sağlık Hukuku Kurultayı (Ankara), 37-59.



- Yılmaz, E. (2012). "Organ ve Doku Nakli", *Sağlık Hukuku Digestası*, Y:2, S.2, Ankara, s.203-230.
- Yılmaz, S. S. (2017). *Tıp Alanında Kişisel Verilerin Açıklanması Suçu*. Ankara.
- Yılmaz, Ş. Berfin, I. (2012). "Tıbbi Müdahalelerde Hekimin Aydınlatma Yükümlülüğü", *TBB Dergisi*, S.98, Ankara.
- Yücel, Ö. (2018). *Ayırt Etme Gücünden Yoksun Kişiler Adına Alınan Tıbbi Kararlarda Özerklik Hakkının Korunması ve Hasta Talimatları*, Ankara.
- Yüksel, H. (2017). *Kişilik Hakkı İhlali Kapsamında İnsan Üzerinde Yapılan Deneyler ve Hukuki Sonuçları*, İstanbul.
- Yüksel, M. (2015). "Etik Kodlar, Ahlak ve Hukuk", *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 5(1), Ankara, s. 9-26.
- Yükseloğlu, E.H. (2015). *Kara Umut, Temel Adli Genetik*, İstanbul.
- Zengin, M. A. (2011). "Genetic Tests And Ist Impacts On Some Fields Of Human Rights Law/Genetik Testler ve Bunun İnsan Hakları Hukukunun Bazı Alanlarına Olan Etkileri". *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.I, S.1, İsparta, s. 209-223.
- Zengin, M.A. (2012). *Biyoloji Uygulamaları ve Tıbbi Müdahaleler Karşısında İnsan Haklarının Korunması*,Ankara.
- Zengin, M.A. (2016). *Hekimin Hukuk Rehberi*, Ankara.
- Zeytin, Z. "Tıbbi Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumlulukta İspat Yükü Kuralının Ters Çevrildiği ve Kolaylaştırıldığı Haller", (Uluslararası Katılımlı 1.Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Sempozyumu, <http://www.ehukuk.net/> dokumantasyon. htm, Erişim Tarihi: 07.11.2017.